

**1. "Jooda mind oma suu suudlustega,
sest sinu armastus on parem kui vein!"**

Nii algab Ülemlaul ehk Laulude laul (heebrea keeles: שִׁיר הַשִּׁירִים; ladina keeles Canticum Canticorum) Vanas Testamendis. **Kellele omistatakse traditsiooniliselt imekauni lembelüürika autorlus? Küsitav oli Iisraeli kuningas (valitsusaeg umbes 970-931 eKr).**

E Stúdio tütarlastekoor- Tõnu Kõrvits/...../tõlge Vello Salo "ÜTLE SINA"

<https://www.youtube.com/watch?v=DvAnQONuIKM>

2. "Kui Jumal rääkis Moosesega põleva põõsa seest, küsis Mooses temalt: "Vaata, kui ma lähen iisraellaste juurde ja ütlen neile: "Teie vanemate Jumal on mind läkitanud teie juurde," aga nemad küsivad minult: "Mis ta nimi on?" mis ma siis pean neile vastama?" Ja Jumal ütles Moosesele: "Ma olen see, kes ma olen!" (2 Mo 3:14–14). Iisraeli Jumala nimi esineb Vanas Testamendis 7000 korda: lühivormid: Jahu, Jo, Ja, Jeho. Mis on juutide Jumala nimi? See tähendab 'Mina olen (siin)', või veel täpsemas tõlkes 'Mina olen see, kes mina olen' (2 Moosese 3:13–15). 2 Ms 3:14 "Mina olen olemine" kõlab juba filosoofiliselt.

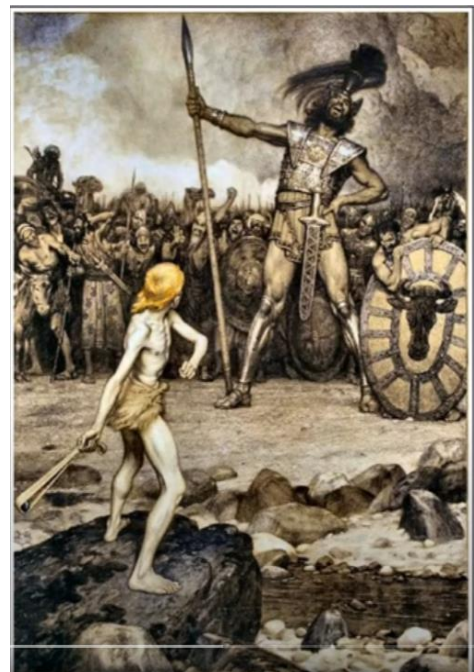

3. Vanaajal elanud juutide esivanemaid nimetatakse iisraellasteks e heebrealasteks. Nad elasid Lähis-Idas, Kaananimaal. Umbes aastal 1000 eKr tekkis neil oma riik – Iisraeli riik, mis lõhenes 926 eKr kaheks: põhjapoolsete 10 hõimu riigi nimeks jäi Iisrael, mille 722 eKr vallutasid assüürlased; lõunasse tekkis riik, mis kestis aastani 63 eKr, mil Rooma ta oma provintsiks muutis. Selle lõunapoolse ja kauem kestnud riigi nimi ongi õige vastus!?

Ühendatud Iisraeli kuningriik, 1050 eKr–930 eKr ja sellest väljaspool asuvad alad Palestiina lõunapoolsel rannikualal

4. Juba Vanas Testamendis on rahvas, kes tuli algselt Egeuse mere kandist ja võttis enne israelliite enda valdusesse viljaka madaliku Vahemere rannikul Joppest kuni Egiptuse kõrbeni Iisraellased sõdisid küsitavatega mitmeid aastaid. Lõpuks hakati kogu Püha Maad küsitava rahvuse heebreakeelse nime *pelištim* järgi nimetama Palestiinaks. Iisrael oli nelikümmend aastatorjuses, nendega võitles Simson, ka Taaveti võidetud Koljat oli algpalestiinlane. **Nimetage Palestiinale nime andnud rahvas?**

5. Mis oli Taaveti amet enne Iisraeli kuningaks saamist?

6. "Life's a Piece of Shit, When You Look at It.", kuid "Always Look On The Bright Side Of Life," näeme/kuuleme Briti 1979. aasta filmist *Life of Brian*, mille tegevus toimub loomulikult Juudamaal. Nimetage filmi tootnud loominguline kollektiiv!?

<https://www.youtube.com/watch?v=8W3puhJiGGE>

7. Jeeriko on linn Jordani Läänekaldal. Jeerikot peetakse vanimaks järjepideva asustusega linnaks. Seal on olnud alaline asustus alates 8. aastatuhandest eKr. Arvatavasti elas seal aastal 8000 eKr 2000–3000 inimest. Vaenlaste eest kaitses neid võimas kivimüür. Juudid marssisid 6 päeval ümber linna ja ning linnamüürid purunesid. Millise hübriidsõjalise vahendi abil vallutati linn?

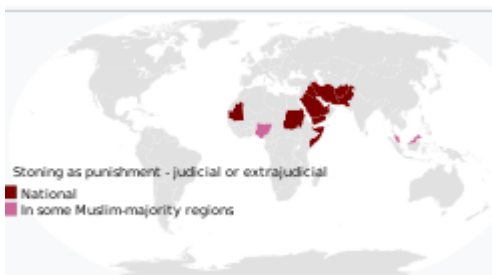

8. Nimetage juudi mütoloogiast pärit tehnilik olend (heebrea גולם)? Teda on esmamainitud juba Vanas Testamendis, kus see tähendab ebatäielikku substantsi. Hilisemas juudi mütoloogias hakati teda pidama aga savist tehtud tummaksi teenriks, kelle loomise võime oli ennekõike pühameestel, näiteks rabidel. Ka Adam loodi algselt küsitavana - "kui tema põrm/tolm sõtkuti vormituks kestaks".

9. "Kaks inimest läksid üles põhakotta palvetama, üks oli variser ja teine tõlner. Seisma jäädes palvetas variser endamisi: ". Mina paastun kaks korda nädalas, annan kümnist kõigest, mis ma saan." Aga tõlner seisis eemal ega tahtnud silmigi tõsta taeva poole, vaid lõi endale vastu rindu ja ütles: "Oh Jumal, ole mulle patusele armuline!" (Lk 18: 9-14). Kes on variser selgitust ei vaja. Keda aga nimetati Juudamaal tõlneriks? Kui teate õiget vastust, siis on eelnev Luuka tekst väga tänapäevane. tõlner

variser

10. Ajalooliselt oli juutide hukkamismeetod lapidatsioon, mida on kirjeldatud Piiblis, kus seda peeti karistuseks abielurikkumise, aga ka jumalateotuse (3Ms 24:16, 1Kn 21:10), needmise (3Ms 24:14), hooramise (5Ms 22:21), hingamispäeval töö tegemise (4Ms 15:35-36) ja muude üleastumiste eest. Tänapäeval kasutatakse seda peamiselt islamimaades, kus kehtib usupõhine šariaadiseadus. Mis on lapidatsioon?

11. Kuulete/näete ERR.i "Ringvaate" (2021) vaatajate lemmik laulu **duši all laulmiseks** Improteater IMPEERIUM versiooni kaheldamatult kuulsaimast juudamaalasest Jeesus Kristusest. **Küsin aga 2019.aastal linastunud Eesti filmi, kus seda lugu (1'30") kasutati teatava toiduaine pakkumise taustaks?** Vihjeks veel, et peaosalist Ivan Orava sõnul kehastas Illimar Kuklane. **KUULA LIIGUTUST S2E2 - "Tulge kõik" - Sõnajalg (heli ja sõnadega) albumilt Laulan Loojale hüimni (1990)**
<https://www.youtube.com/watch?v=5qr-0bGFNuI>

12. Hiljuti oli kolmekuningapäev, mille kohta on ropult lauldud ka nii:

*"Targad tulid Idamaalt
 ühel teatud tunnil.
 Üks neist kõndis käte peal
jne."*

Kolme kuningat/tarka on hiljem mõnikord käsitletud ka kui Jeesuse eluajal tuntud kolme osa (Euroopa, Aasia ja Aafrika) ehk kolme "rassi" sümboolseid esindajaid. Vana valgenahaline kingib Kristusele kui lunastajale mürri (Euroopa). Keskmises vanuses kollase nahavärviga Balthasar kingib Kristusele kui jumalale viirukit (Aasia). Noor mustanahaline Caspar kingib Kristusele kui maisele valitsejale kulda (Aafrika). **Mis oli valgenahaline Euroopa kuninga/targa nimi?** Vihjeks veel, et sama nime kannab I.Sootaki (kodanikunimi) tuntuim raamatukangelane.

Peter Paul Rubens "Kuningate kummardamine" u 1619

13. Eelmise aasta lõpus saadeti Eestist Vatikani Anu Raua ja Anu Kotli loodud rahvuslike kindakirjadega installatsioon, mida said kuni kolmekuningapäevani imetleda kõik Vatikani külastajad Püha Peetruse väljakul. Millega on tegemist?

14. Advent (**id** "adventus Domini") on kirikukalendris neli nädalat vältav periood, mis algab neljandal pühapäeval enne esimest jõulupüha. Adventiaeg algab esimese adventipühapäevaga, ühtlasi algab liturgiline kirikuaasta. Küsijale on mõistatuseks jäänud paganlusest pärinevate päkkapikkude roll meie adventikombestikuses?! **Mida adventiaeg tähistab?**

15. Mis toitu kutsutakse juudi penitsilliiniks? Küsitav sisaldab teatavaid vitamiine ning alkaloide, mis tõepoolest tervendavad. Tõele au andes on tema toiteväärtus sedavõrd kõrge, et heast kõhutäiest tekkinud healolutunde töötab platseebona ning tervendab inimese iseeneslikult. Tundub liiga voodooona? Ehk tõesti, kuid proovige ning veenduge et ka tervele inimesele mõjub see toit tervistavalt ning päev saab uue hingamise.

16. Lennart Lundve (kodanikunimi) on Eesti räppar, kes on tuntud oma rohkeid vägisõnu sisaldavate tekstide poolest. Mis on tema artisti nimi? Sobivalt on sama nimi esimesel ja tähtsaimal Piibli patriarhil, keda austavad 3 suurt monoteistlikku religiooni – judaism, kristlus ja islam . Ta oli Terahi poeg. Tema nimi on heebreakeelne sõnamäng sõnast Ibrim 'heebrealased' ning see kõlab nagu "Ülistatud Isa".

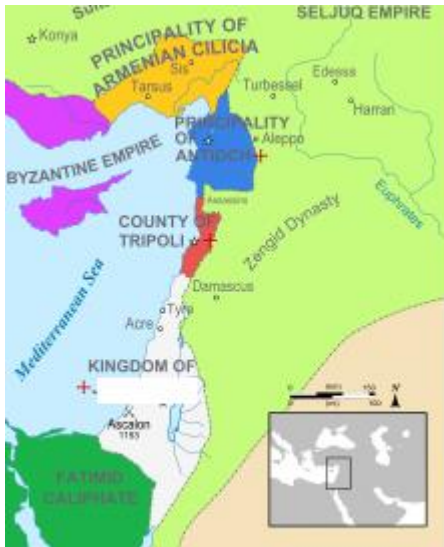
Juudi tagasitulek

<https://www.youtube.com/watch?v=190ICSBdL9I>

al 8 sek

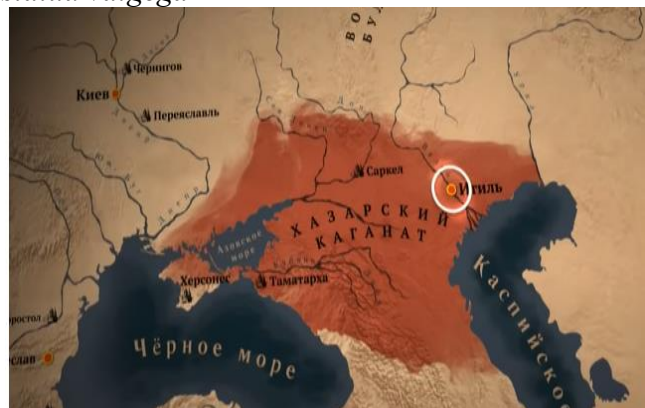
Poeg Iisaku ohverdamine Jahvele

Ristisõdijate riigid, 1165

17. Mis nime kandis 1099. aastal, pärast I ristisõda Lõuna-Levanti asutatud ristisõdijate riik? Kuningriik kestis peaaegu kakssada aastat, 1291. aastal vallutasid mamelukid kuningriigi viimase tugipunkti Akko. Kuningriigi ajalugu jaotatakse kahte perioodi – niinimetatud Esimene kuningriik eksisteeris 1099. aastast kuni 1187. aastani, kui Saladin riigi vallutas; Teine kuningriik (või Akko kuningriik) asutati pärast III ristisõda 1192. aastal Akkosse, kus see kestis 1291. aastani.

Kaardil tähistatud valgega

18. Kasaari Kaganaat, mis kestis ca 300 aastat on üks huvitavamaid turgi rahvaste poolt Euraasia stepis loodud riike. 837/838. aasta märgib konversiooni Kasaari Kaganaadipoliitikas, kuna sellest ajast pärinevad Kasaarias vermitud "Moosese dirhamid". Mis oli kasaare juutidega ühendav asjaolu?

19. Nimetage tänapäevase Iisraeli ametlik riigikeel ja ka pool-ametlik riigikeel? 2 õiget – 2p, poole õige vastuse eest saab 1p,

20. Kuidas nimetatakse alates 20. sajandi algusest Iisraelis levinud vabatahtlikku ühismajandi vormi, kus kogu vara om ühine ja tulud jagatakse võrdselt? Neis on üritatud ka traditsioonilise tuumpere kaotamist ning laste kollektiivset kasvatamist, ideoloogiliseks aluseks on sionism ja sotsialism. Tänapäevaks on paljudes küsitavates levinud ka isikliku vara omamine ja erinevad töötasud ning algusaegade kollektivistlik vaim on mõnevõrra nõrgenenud. Heebreakeelne kirjalikult קיבוץ.

21. Tõeline sportlik-muusikaline saavutus nüüd Iisraelis elava juudi Maksim Galkini poolt! Nimetage aga ooper/laulumäng ja helilooja!? Esmaettekannet toimus 30. septembril 1791 Viini Theater auf der Wiedenis, libreto Emanuel Schikanederi. 2 õiget – 2p, poole õige vastuse eest saab 1p, The Voice RU 2016 Maxim — «Soll ich dich. Teurer, nicht mehr sehn...» | Голос 5. М.Галкин <https://www.youtube.com/watch?v=riOHAMicLnY>

22. Alisha Debora on Šveitsi elukutseline jalgpallur, kes mängib ründajana naiste superliigaklubis Aston Villa ja Šveitsi koondises. Teda peetakse maailma seksikaimaks jalgpalluriks. **Mis on tema nimi?** Vihjeks – samanimelised olid juutidest 3 venda - Henry, Emanuel ja Mayer, keda Draamateatri lavastuses kehastasid Mait Malmsten, Guido Kangur ja Priit Võigemast.

23. Mis oli antiikajal maailma suuruselt kolmas staadion Circus Maximuse (270 000, kaarikute võiduajamine) ja Konstantinoopoli hipodroomi (100 000) järel ning suurim nendest, mis polnud mõeldud võiduajamiseks? Ehitust rahastati rikkalikust saagist, mis võeti Jeruusalemma templist pärast I Rooma – Juuda sõda aastal 70 pKr. Kohapeal leitud rekonstrueeritud raidkirja kohaselt "käskis keiser Vespasianus selle püstitada tema kindrali osast saagist". Oma nime sai küsitav läheduses asunud suure keiser Nero kuhu nime järgi.

24. Mis spordialal. käesoleva aasta märtsi lõpus. toimub Kohtla-Järvel maailmameistrivõistluste III divisjoni B-grupi turniir? Osaleb ka Iisraeli võistkond. Olge täpsed!

25. Alates aastast 1886 on 54 % male maailmameistritest olnud juudid või mõne juudi esivanemaga. Sealhulgas:, kes kandis tiitlit aastatel 1886–1894; Emanuel Lasker (1894-1921); Mihhail Botvinnik (1948-1957, 1958-1960, 1961-1963); Vassili Smõslov (1957-1958); Mihhail Tal (1960-1961); Bobby Fischer (1972-1975); ja (1985-1993).

Täida lüngad e nimeta esimene ja seni viimane juudist male maailmameister!?

Iga õige nimi annab 1 punkti.

26. "Viuldaja katusel" on üks tuntumaid Broadway muusikale. Muusikali helilooja on Jerry Bock, libreto autor on Joseph Stein ja laulutekstide autor Sheldon Harnick. Muusikal põhineb Šolem Alejchemi teosel "Piimamees Tevje". Lugu kirjeldab juutide väljaajamist oma külast tsaari edikti põhjal. Millise Euroopa olulise pealinna lähedal toimub selle muusikali tegevus?

Estonia teater, 1989. Lavastaja: Georg Malvius.

Jüri Krjukov *If I Were a Rich Man @ Viuldaja katusel*

<https://www.youtube.com/watch?v=rU9i8WoXT-Y>

Avakoor muusikalist "Viuldaja katusel"

https://www.youtube.com/watch?v=r_pCxU2EBuI

27. 80 000 elanikuga Umani linn on hassiidi juutidele tähtsaim palverännaku sihtkoht, kuna judaismi müstilise haru hassidismi üks rajajaid ja tähtsaim õpetaja rabi Nachman on maetud just selle linna kalmistule. Kümned tuhanded hassiidi juudid saavad Ukrainasse eelkõige Iisraelist ja USAst. Tähistatakse Rosh Hashanahi püha (ראש השנה). Eelmisel aastal toimus see püha 15.-17. septembril, tänavu aga 02.-04. oktoobri vastavalt õhtust õhtuni. Mida tähistatakse?

28. Küsin Ivan Mazepa ja Stepan Bandera kõrval Ukraina jaoks olulise isiku nime, kes andis välja karbovanetseid, millidel oli ka jidiši keelne tekst?

Autogramm

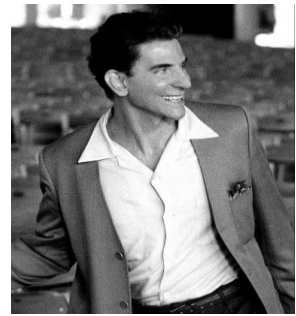

29. Sefaradi juudid on Hispaaniast ja Portugalist aastail 1492–97 välja aetud ristimisest keeldunud juudid. Kuidas nimetatakse (heebrea keeles אֲשֵׁרֵי אִשְׁכּוּזֵי אֵשְׁכּוּזֵי אִשְׁכּוּזֵי) Kesk- ja Ida-Euroopa juute, kes elasid/elavad Saksamaal, endise Austria-Ungari ja Poola-Leedu riigi aladel Poolas, Valgevenes, Ukrainas ja Leedus? Küsitavate juutide traditsiooniline keel on olnud jidiš. Tänapäeval on nad valdavalt teistele keeltele üle läinud. Eri allikate põhjal moodustavad ligikaudu 75% maailma juutidest just küsitavad juudid

Juutide asualad ja rahvastikutihedus 1881aastal Euroopas. Tumedama värviga on märgitud kõige kõrgema kontsentratsiooniga piirkonnad.

30. Nimetage juudist USA majandusteadlane (1976 Nobel), keda peetakse üheks olulisimaks majandusteadlaseks 20. sajandil? Põhjapanev oli tema töö rahateooria vallas – tema tööst lähtub olulises osas tänapäevane arusaam inflatsioonist ja rahapoliitika sõltumatus valitsusest. Meie algse Reformierakonna teoreetik: majandusliberalism ja isevoolureglid.

31. Bradley Cooper sai valmis oma teise romantilise muusikafilmi «Maestro». Seekord portreteerib ta USA heliloojat (1918–1990) ja tema abielu näitlejanna Felicia Montealegreaga (1922–1978). Peaosas mängib Cooper ise. Tantsupidu 1961. aastal New Yorgis. **Filmi nimi ja juudist muusika autor!** (2 õiget – 2p ja 1 õige – 1p).
<https://www.youtube.com/watch?v=vkOLqmwGPx4>

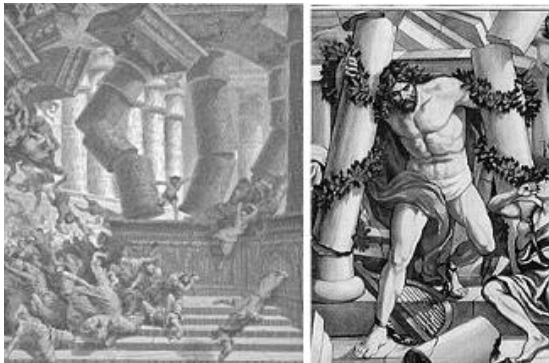

32. Küsitav on Austraalia-USA filminäitleja, filmilavastaja, produtsent ja stsenaarist. 2004. aastal andis ta välja vastuolulise filmi *The Passion of the Christ/Kristuse kannatused*, olles kaasstsenaarist, kaasprodutsent ja lavastaja. Film võeti üles ainult aramea, ladina ja heebrea keeles. Teda süüdistati juutide kohta negatiivsete stereotüüpide levitamises. 2006. aastal arreteeriti ta joores juhtimise eest ja ta olevat politseinikule öelnud: ”*Kuradi juudid.....juudid vastutavad kõigi sõdade eest maailmas!*” 2011. aastal tellis stsenaariumi juutide

Makkabeide ülestõusust.

Kes on see vastuoluline isik, kes saavutas maailmakuulsuse 1979. aastal filmiga "Mad Max", kus ta mängis nimiosa?

33. Nimetage juudi päritolu saksa kirjanik, kes on kirjutanud muuhulgas ka romaanid:
 "Juut Süss" (1925), "Juudi sõda" (1932) ja "Toledo juuditar" (1955)?

34. Simsoni variant (*heebrea keeles: ברית שמשון, b'rerat shimshon*) on Iisraeli riigi sõjaline heidutusstrateegia. See nimi viitab Simsonile, kes lükkas lahti vilistite templi sambad, langetas katuse ja tappis enda ja tuhanded vilistid, kes olid ta vangi võtnud, hüüdes: ”*Las ma suren koos koos vilistidega!*” (*Kohtumõistjate 16:30*) . Milline on juutide viimane abinõu?

Püübi jutustuse kohaselt suri Simson, kui ta haaras kinni kahest Daagoni templi sambast ja "kummardus kõigest jõust" (*Kohtumõistjate 16:30*). Seda on erinevalt tõlgendatud nii, et Simson lükkab sambad lahku või tõmbab kokku

35. Merkava (*heebrea keeles «מרכבה»*) on Iisraelis toodetud lahingutank, mida kasutab Iisraeli armee. Sellest on välja arendatud neli versiooni. Tanki hakati välja töötama 1970. aastal ning see jõudis teenistusse 1979. Sõjategevuses kasutati seda esimest korda 1982. aasta Liibanoni sõjas. Mida aga `merkava` tähendab? Vihjeks: tegemist on muistse mobiilse sõjavahendiga, mida kasutas näit. ka Achilleus.

36. Muusikaline lavastus "Rohelised niidud" on kuuekümnendatel loodud armastatud muusikutest koosnenud Eesti Raadio meeskvarteti lugu.

Kvartett koosseisus: Uno Loop, Eri Klas, Arved Haug ja Kalju Terasmaa tegutses aastatel 1960-1964 ja sai oma üsnagi lühikese tegutsemisperioodi jooksul ääretult populaarseks ja armastatuks. Kes mängib meie "oma juuti" Eri Klasi? Küsitav on 2012. aastast teatris Vanemuine draamanäitleja, tegutsenud samas ka lavastajana.

Eesti Raadio Meeskvartett - Rohelised niidud

<https://www.youtube.com/watch?v=ZbjW7qdCrqA>

37. Rahuleping Eesti Vabariigi ja Nõukogude Venemaa vahel sõlmiti pärast keerulisi läbirääkimisi 2. veebruaril 1920 Tartus. Eesti poolt kirjutasid rahulepingule alla Asutava Kogu liikmed Jaan Poska, Ants Piip, Julius Seljamaa, Mait Püüman ja kindralmajor Jaan Soots. Venemaa poolt andsid allkirja Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee liige..... ja Riigikontrolli Rahvakomissariaadi Kolleegiumi liige Nimetage need 2 juuti, kes esindasid punast venemaad?

Iga õige nimi annab 1 punkti.

38. Millise 1909. a. asutatud akadeemiline meesorganisatsioon lauluraamatust leiame alloleva teksti? Tuntumad praegused liikmed Riho Terras ja Parvel Pruunsild.

Suureks saab Iisrael

Kallid juudivennad võtkem kätte relvad
mida saatsid meile sõbrad USA-st.
Alistagem naaberriikide võtame neilt ära nafta.
Varsti meie on Araabia

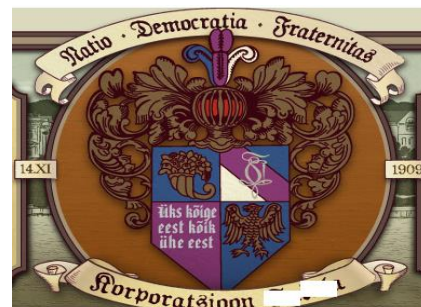
Refr. :: Suureks saab Iisrael, meie on Jeruusalemm.
Röömustab siis onu Sam. Tam-tam-ta-ram ::

Kõlab Siinai kõrbes meie sõjahõige:
Iisrael üle kõige, innustab meid USA.
Milistame ÜRO-le, sõit läeb otse Kairo poole
varsti meie on ka Aafrika

Refr. :: Suureks saab Iisrael, meie on Jeruusalemm.
Röömustab siis onu Sam. Tam-tam-ta-ram ::

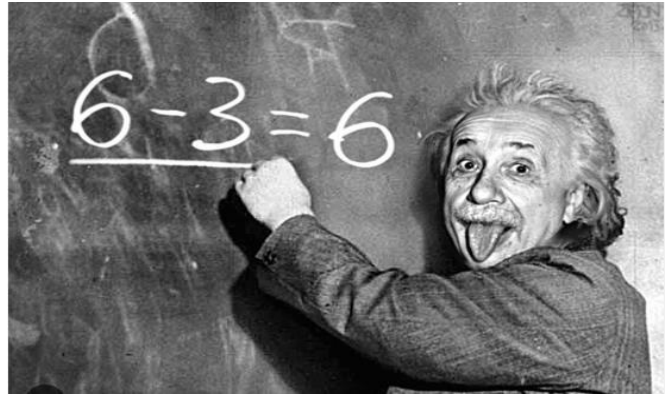
Kellel pole kongus nina, sellel tuleb anda tina
Röömsalt loodab meie peale USA.
Palume siis onu Sami, et meil kingiks aatompommi
Varsti meie on ka maakera.

Refr. :: Suureks saab Iisrael, meie on Jeruusalemm.
Põrgu käigu onu Sam. Tam-tam-ta-ram ::

39. Koonus küsimus**I vihje****3 punkti**

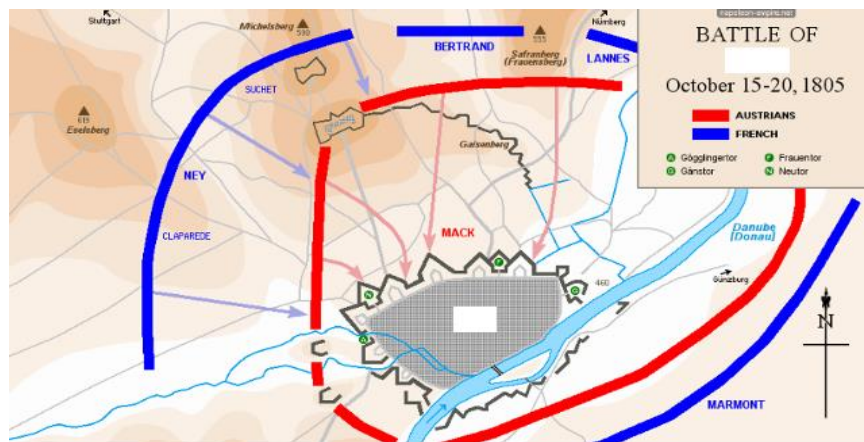
Albert Einstein oli Saksamaalt pärit ning hiljem Šveitsi ja Ameerika Ühendriikide kodakondsusega juudi rahvusest füüsikateoreetik. Paljud peavad teda 20. sajandi suurimaks teadlaseks. **Nimetage linn, kus ta 14.märtsil 1879 sündis?**

39. Koonus küsimus**II vihje****2 punkti**

Tegemist on linnaga Saksamaal Baden-Württembergi liidumaal. Linna on esmamainitud 854. aastal. Linnaõigused sai 1181. aastal.

Küsitava linna juures toimus 16.–19. oktoobril 1805 kokkupõrgete jada, mis võimaldas Napoleon I-l minimaalsete kaotustega lõksu püüda terve Austria armee Karl Freiherr Mack von Leiberichi juhtimisel.

Nimetage lahingule nime andnud linn!?

39. Koonus küsimus**III vihje****1 punkt**

Linn asub Doonau kaldal ja linna toomkirik on maailma kõrgeim kirik (161,53 m). **Nimetage linn!?**

40. Koonus küsimus I vihje 3 punkti

Möödunud nädalal – küll aastal 1927 – esilinastus film, mida ikka hinnatakse filmiajaloo märkimisväärsimate hulka. Režissööri austerlast Fritz Langi on kutsutud ka ” natside lemmikjuudiks”. Nii Goebbelsile kui ka Hitlerile meeldinud küsitav film. Goebbels kutsus Langi riigi filmibossi ametikohale, mida hiljem hakkas täitma Leni Riefenstahl. Lang pannud oma sobivuse kahtluse alla jutuga, et ta on juut. Goebbels öelnud selle peale, et seda, kes on juut, otsustavad nemad. Seda juttu on kuuldud ka mõne teise kohta. Nimetage see juudi lavastatud ja natsidele meeldinud film!?

40. Koonus küsimus II vihje 2 punkti

Langi ema oligi Austria juut, kes pöördus katoliikluse - nii on filmis nähtud ka režissööri arvete klaarimist katoliiklusega. Küsitav film on üks esimesi täispikki ulmefilme ja omal aja suurima eelarvega. 2001. kandis UNESCO selle esimese filmina oma maailma mälu registrisse. Ajakirja Sight and Sound filmikriitikute kõigi aegade parimate filmide edetabelis on see film 67. kohal. **Filmi pealkiri!?**

Paabeli torn P.Brueghel

1563.maal Paabeli torn filmis

40. Koonus küsimus III vihje 1 punkt

Nimetage film, mille trailerit näete!?

<https://www.youtube.com/watch?v=gdtZv3XR0nc>

kuni 1.35